

Sintagmatic vs. paradigmatic

Distincție dintre sintagmatic și paradigmatic a fost propusă de F. de Saussure (1916: 170-175). Datorită caracterului liniar al semnelui lingvistic, un mesaj constă dintr-o înlanțuire de unități lingvistice alăturate. Înșiruirea ca *re-citi, contra tuturor, viața lui Ion, dacă nu mai plouă, mergem să ne plimbăm* sunt exemple de unități în **relații sintagmatice**. Valoarea lingvistică a fiecărui element este dată de opozițiile pe care acesta le stabilește cu unitățile care îl precedă și cu segmentul care îi urmează. Elementele care întrețin relații sintagmatice se găsesc în relația *și... și*: dacă un mesaj format din elementul *a* + elementul *b* + elementul *c*, atunci elementele *a + b + c* formează un lanț sintagmatic.

Spre deosebire de relațiile sintagmatice, care se manifestă la nivelul mesajului, **relațiile paradigmatic** (pe care Saussure le numește și **asociative**) se manifestă la nivelul memoriei vorbitorilor.

Ca exemple de serii asociative, Saussure pornește de la cuvântul *enseignement* (Saussure 1916; 175), care [în limba franceză, înseamnă „învățământ”, dar și „învățare”, în sensul acțiunii pe care o face un profesor când predă o lecție (*a învăța pe cineva ceva*). Saussure a arătat care sunt asocierile ce se formează în mintea vorbitorilor în legătură cu acest cuvânt. Dacă, pentru a crea un exemplu similar pentru limba română, pornim de la cuvântul *învățare*, există o întreagă constelație de cuvinte, asociate în mintea vorbitorului, cuvinte care:

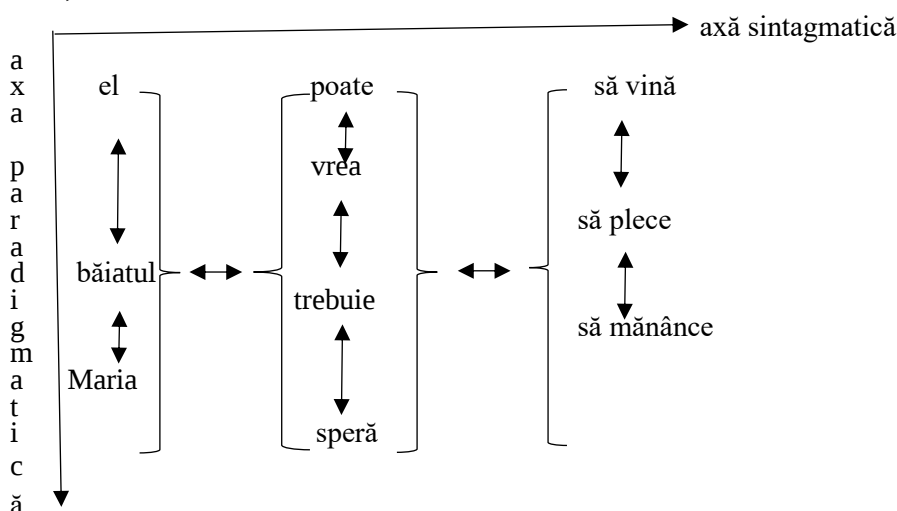
- au la bază același morfem lexical (sau rădăcină): *învăț, învăța, învățat, învățământ, învățător/învățătoare, învățăcel, ...*;

- au un sens asemănător: *studiere, predare, cercetare, examinare, observare, popularizare, ...*;

- sunt derivate cu același sufix: *accelerare, abandonare, colecționare, modelizare, procesare, ...*;

- au un semnificat asemănător: *cititoare, confruntare, moștenitoare, scrisoare, ...*.

Spre deosebire de raporturile sintagmatice, care sunt *in praesentia*, raporturile paradigmatic sunt *in absentia*, și sunt definite de relația *sau ... sau*, în sensul că numai un element din seria paradigmatică poate apărea într-un anumit punct al lanțului vorbirii. Deci unitățile *a, b* și *c* sunt în relații sintagmatice dacă este posibil să avem înlanțuirea *a + b + c*. Ele se găsesc în relație paradigmatică, dacă într-un anumit context (sau vecinătate), să zicem *A ___ B*, numai una dintre aceste unități poate apărea, deci în limbă există înlanțuirile *AaB, AbB* sau *AcB*.

Saussure a vorbit în *Curs* despre raporturile sintagmatice și paradigmatic numai la nivelul semnelor lingvistice. Cercul lingvistic de la Praga a aplicat aceste două noțiuni pentru studiul fonemelor și, ulterior, cele două axe au fost identificate la toate nivelurile codului lingvistic. În fonologie, de exemplu, în cuvintele *sac* /'sak/, *zac* /'zac/, *fac* /'fak/, fonemele /s/ + /a/ + /k/, /z/ + /a/ + /k/, /f/ + /a/ + /k/ sunt într-o relație sintagmatică, în timp ce fonemele inițiale, /s/, /z/ și /f/, care au toate trei capacitatea de a apărea în contextul *-ac*, se află

într-o formă specială de relație paradigmatică numită **comutare**,¹ care face diferența dintre cele trei cuvinte. La nivelul morfologic, morfemele *cas-* + *ă* și *cas* + *e* sunt în raport sintagmatic, în timp ce morfemele gramaticale *-ă* și *-e* sunt în raport paradigmatic, de comutare, deoarece sunt morfeme care fac diferența dintre forma de singular și cea de plural a substantivului.

Pornind de la raporturile paradigmatică și sintagmatică, Saussure a propus alte două concepte **paradigmă** și **sintagmă**. O sintagmă este formată din două sau mai multe unități succesive (Saussure 1916: 1970) care, după cum s-a stabilit ulterior, prezintă o unitate semantică și funcțională. O paradigmă, în sensul încetățenit în lingvistica actuală, este constituită din ansamblul formelor flexionare ale unei anumite clase morfologice. De exemplu, paradigma imperfectului (parte a paradigmei mai largi a verbului) este alcătuită din morfemele gramaticale (disidențe) *-m*, *-i*, *ø*, *-m*, *-ți*, *-u*, forme în relație paradigmatică, de comutare, în prezența lexemului verbal (*cânta-m*, *cânta-i*, *cânta-ø*, *cânta-m*, *cânta-ți*, *cânta-u*). Vorbim și despre o paradigmă nominală, adjectivală, pronominală constituite de totalitatea formelor substantivelor, adjectivelor, pronumelor la singular și plural, la masculin și feminin, la nominativ, genitiv, ... etc.

Conceptul de sintagmă a fost dezvoltat și rafinat de reprezentanții distribuționalismului american: o sintagmă este constituită din mai multe morfeme coocurente, aflate într-o anumită relație (endocentrică sau exocentrică²). Analiza în constituenți imediați, creată de școala distribuționalistă americană (Bloomfield și continuatorii săi) au identificat sintagme nominale (SN: *el*, *Ion*, *băiatul Mariei*, *cartea mea*, etc.), sintagme verbale, sau predicative (SV sau SPred: *mănâncă un măr*, *se plimbă*, *se gândește la examen*, etc.), sintagme prepoziționale (SPrep: *la școală*, *de o oră*, *cu putere*, etc.), sintagme adjectivale (*foarte frumos*, *la fel de înalt ca*, etc.) și sintagme adverbiale (SAdv: *foarte sus*, *mai repede decât se aștepta*, etc.), în funcție de categoria morfologică a cuvântului sau morfemului ce constituie centru sintagmei.

Bibliografie

- Dominte, Constantin (2000), 'Dihotomii (distincții) conceptuale' în Ctin Dominte/ Zamfira Mihail/ Maria Osiac, *Lingvistică generală*, București, România de mâine, 96-121.
- Ducrot, Oswald (1968), *Le Structuralisme en linguistique*, Paris, Seuil.
- Manoliu-Manea, Maria (1973), *Structuralismul lingvistic*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
- Stati, Sorin (1966), 'Structuralismul lingvistic' în Solomon Marcus/ Edmond Nicolau/ Sorin Stati, *Introducere în lingvistica matematică*, București, Editura Științifică.
- Saussure, Ferdinand de (1916), *Cours de linguistique générale*, Paris, Payot ; ediție de referință: *Cours de linguistique générale*, publié par Ch. Bally/ A. Séchehaye/ A. Riedliger, édition critique par Tullio de Mauro, Paris, Payot, 1972; traducere în limba română *Curs de lingvistică generală*, Iași, Polirom, 1998.
- Wikipedia în română, articolele 'Paradigma' (în lingvistică) [https://ro.wikipedia.org/wiki/Paradigm%C4%83_\(lingvistic%C4%83\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/Paradigm%C4%83_(lingvistic%C4%83)), 'Sintagmă' <<https://ro.wikipedia.org/wiki/Sintagm%C4%83>>

¹ Două unități lingvistice se găsesc într-un raport paradigmatic de comutare dacă nu numai pot să apară una în locul alteia în același punct de pe axa sintagmatică, dar și dacă această înlocuire are drept consecință o modificare semnificativă la nivelul sistemului lingvistic. De exemplu, dacă, pe planul semnificativului, segmentul sonor /p/ este înlocuit cu /t/ sau cu /l/ în contextul /_ac/, această modificare produce o schimbare în planul semnificativului deoarece, în română, cuvântul *pat* are un sens diferit de cuvântul *tac* sau *lac*.

² Dacă sintagma are un element central, un focar (numit în engleză de Bloomfield *head* „cap”) și din elemente ce pot fi omise, adică înlocuite cu *ø* (expansiune), sintagma este **endocentrică**. Deci o sintagmă endocentrică se caracterizează prin faptul că o parte a sintagmei poate apărea în același context cu întreaga sintagmă (se spune că sintagma endocentrică și focarul ei au aceeași distribuție). De exemplu în *Ion scrie o scrisoare*, sintagma verbală *scrie o scrisoare* este endocentrică, una dintre părțile sale (*o scrisoare*) poate fi substituită cu zero, *Ion scrie* fiind o propoziție posibilă în limba română. Această capacitate a unor elemente din discurs de a putea fi eliminate, de a comuta cu zero, proprietate scoasă în evidență de lingvistica distribuționalistă, corespunde, mai mult sau mai puțin, relației din gramatica tradițională dintre un element regent (focarul) și elementele lui subordonate (expansiunea).

Dacă nici una dintre părțile sintagmei nu poate fi înlocuită cu zero, sintagma este **exocentrică**. De exemplu, în *elevul merge la școală* sintagma prepozițională *la școală* este exocentrică, deoarece nici unul dintre elementele sale nu poate lipsi: **elevul merge la*, **elevul merge școală*.